

KONTINUITA

1

srpen
1988

KULTURNĚ POLITICKÝ MĚSÍČNÍK

21. SRPEN

SRP SRPNA

Ivo Štuka

21. srpen. Jak dokonale synonymum událostí, které před 20 lety připoutaly pozornost a sympatie světa k naší zemi! Těch 20 let nás dělí od posledního z traumata našich novodobých dějin. Těch 20 let žijeme ve stínu srpna.

Lidé, kteří se probudili do toho letního rána byli většinou o němělými svědky použití síly proti naší vlasti. Mnoho nadějí padlo během několika hodin. Hlavy vlastně čerstvě vztyčené se měly sklonit zpět do podlanské polohy. Pamětníci dobře vědí, jaká byla bezprostřední tragika chvil, jejich atmosféra, velká i malá slova, velké i malé činy. Pro několik ročníků zůstane 21. srpen a dny následující v jejich pamětech první vzpomínkou, která se netýká pouze jich a jim nejbližších.

Období, jež následovalo a dosud trvá, je pevně ukotveno na půdě vytvořené intervencí. Vyrůstla z ní doba, jaká z ní vyrůst musela a jaká vždy bývá plodem podobných základů. S odstupem jedné lidské generace se srpnová intervence v Československu jeví ještě v jednom světle. Může zůstat, a věřme, že tomu tak bude, posledním případem použití síly cizích vojsk proti evropskému státu.

Co však předcházelo událostem, které na tolik let znamenaly konec reforem? Po roce 1956, po odhalení na XX. sjezdu KSSS, nastala v Sovětském svazu a ve východní Evropě doba tání, etapa destalinizace a do určité míry i demokratizace. V Československu se tento proces nezačal prosazovat právě brzy nebo rychle. Pokračoval však i v době, kdy v SSSR a dalších socialistických zemích

Vztyčené prsty božích muk
ukazují k nebi
Lidská muka
zůstávají na zemi
A tráva přes ně roste
a roste z nich
A vždycky znovu vstává
I žnout nás mohou
Vstanem jak ta tráva
Ze „zlaté“ Prahy pod skřípotem tanků
zas Praha krvavá
Kolikrát
zrudle valila se k moři
Smetanova Vltava?
Lidská muka zůstávají na zemi
Neztratí se nic
Ani krůpěj krve z dlažby
Každý náš skutek
platí
navždy

Srpen 68

byl již na ústupu nebo vůbec minulostí. Zahájené reformy nebyly v Sovětském svazu zdaleka dotaženy a místo, aby v nich bylo pokračováno, byly zastaveny a ztraceny. Toto hodnocení má nyní oporu i v oficiálních prohlášeních.

Politici, kteří tehdy stanuli na čele KSČ a státu, podporovali reformní snahy ve společnosti a získali si poprvé po řadě let důvěru i podporu československého lidu. Jejich přesvědčení jim nedovolovalo držet iniciativám nůž pod krkem. Připustili, aby úsilí o demokratizaci i o její charakter se stalo záležitostí celé společnosti. Nové vedení však nemělo dost času k tomu, aby dokončilo očistu KSČ od lidí, kteří byly zdiskreditováni, ve skutečnosti konzervativní a protireformní a jak se později ukázalo i nelobajální. Vzhledem k minulosti komunistické strany to však bylo velmi obtížné a i změny, které se ve vysokých funkcích udály, zasluhovaly bezesporu ocenění.

V Sovětském svazu, který se tehdy a ještě dlouho potom považoval za měřítko pravosti socialismu, se reformy nesetkaly a nemohly setkat s pochopením. Jeho vlastní reformní údobí bylo pryč. To, že tehdejší sovětské vedení nebylo nakloněno změnám zaznívá i z kritiky, které ho vystavují nynější sovětské představitelé. A činí tak právem. Sovětský svaz stál tehdy na práhu letité stagnace. Potřebné reformy byly oddáleny o mnoho let. Československé jaro nemohl Sovětský svaz oddálit, ale mohl je zničit. Tuto svou reálnou možnost také uskutečnil. Intervence byla útokem proti československé reformě jako takové. Jejím důvodem nebyl její charakter. Každá pozitivní reforma se musela ubírat / a ubírá se i dnes / shodným směrem - k decentralizaci, uvolnění kontroly nad společností, vypořádáváním se s minulostí atd. Přestavba z roku 1968, jako každá jiná / i ta dnešní v SSSR / byla / nebo by byla / nepřijatelná tehdejšímu sovětskému vedení. Byla-li mu solí v očích, mohl ji jako velmoc snadno likvidovat. Vedle vojenské síly mu to umožňoval i nerovnoprávný charakter vztahů mezi ním a socialistickými státy. Společnost konzervativně lpějící na svých anachronismech tedy vnutila osudnou orientaci zemi, která právě začínala pozitivně hledat.

Důsledky 21. srpna byly dramatické: ohrožení míru, eskalace mezinárodního napětí, rozkol v komunistickém hnutí, účinné varování před pokusy o reformy v socialistickém táboře. Tragický dopad měla intervence na naše národy. Hospodářské a morální škody byly obrovské. Politická rezignace, lhostejnost a letargie, silná injekce povzbuzující švejkování a únik do soukromé sféry, tabuizace problematik, nerealizovaná tvůrčí práce, okleštění kultury a její uvržení do nedůstojného služebného postavení. Nebyly to tedy jen zničené silnice a rozstrílené fasády domů. Tíže než ony se obnovuje ztracená hrůza a sebevědomí lidu. Tíže se zahlazuje propast, která se rozklenula mezi těmi, kteří se stali aktivně poplatní novému režimu a těmi, co mu byli poplatní pasívně. Emigrovali desetitisíce schopných lidí, kteří by v naší svobodné vlasti vytvořili velké hodnoty. Mezi Československo a Sovětský svaz padlo něco horšího než hluboký stín. Zborceny byly pilíře skutečného vztahu, pilíře již tak narušené poručníkováním od války. Proti tomu stojí několik pozitiv, neboť na všem zlém, jak to bývá, je i něco dobré. Ukázalo se, že projevy sympatií vůči slabým a potlačovaným se objeví kdykoli se naskytne příležitost. Byl podán také důkaz o podstatě sovětského státu, byl demaskován jeho skutečný charakter.

Tváří v tvář uvedeným skutečnostem, jež těžko lze zpochybnit, jasně vyvstává otřesná bezohlednost, s níž dosud hájí své osobní a skupinové zájmy úzká vládnoucí špička zrozená národní tragédií. To zůstane v historii nesmazatelně vepsáno. Její ubohé poukazy na některé projevy v naší společnosti nesnesou kritický rozbor. K jejich

vyvrácení stačí pohled na Sovětský svaz dneška. Jeho problémy / takové jako kolem Náhorního karabachu neměly u nás jakoukoli obdobu / také nejsou sto a nesmějí diskreditovat reformy a jejich potřebnost. Naopak, ukazují na jejich akutnost a aktuálnost. Protichůdnost stanovisek a jejich střetávání je ku prospěchu společnosti, neboť řeka politiky má být napájena z mnoha pramenů.

Na moskevských rozhovorech se po intervenci situace trochu vyjasnila. Okupantům nešlo o všechno, o čem jsme se báli. Muselo se však obrátit, zoufale se zúžil prostor pro reformní politiku, připravovala se její likvidace. Vedení KSČ si i v této době zachovalo tvář a do konce svých dní si udrželo i uznání lidu. Její sepětí s ním bylo však oslabeno. Vynořili se staří i noví konzervativci, konjunkturálisti a karieristi. Nebylo možné zabránit jejich nástupu k moci. Hlavní podíl na tom měla přítomnost cizích vojsk na našem území a hrubé vměšování SSSR. Svou neblahou roli sehrál i charakter KSČ, jejíž duch nestal dost povstat, očistit se a stát se nezávislým.

Mezi zeměmi mohou existovat různé vztahy, ale vždy v nich musí být respektováno mezinárodní právo. Socialistické země nejsou v tomto směru výjimkou. Nebyli jí, bohužel, ani někteří politici, kteří zradili nejvyšší zájem vlasti, její nezávislost a zločinný akt vůči ní, a ten sjednotil téměř všechny, vydávali za dobrodiní. Dobrodiní zakázané mezinárodním právem a současnou politickou kulturou.

Československý lid má morální povinnost žádat revizi intervence z před 20 let. Je žádoucí, aby zájem společnosti byl v tomto i všech dalších případech postaven nad zájem vlády. I sovětské vedení, chtěli, aby si Sovětský svaz mohl vážít sám sebe, musí přijít na světlo světa i s touto trpkou pravdou. Jen s očistnými slovy a činy se dostaví opravdové poučení a vyspění do zralejšího věku.

K výročí ozbrojené intervence je třeba přistupovat s jasným vědomím, o čem se jednalo a co znamenala. Pravdu je třeba, jak známo, neztažít, ale hlásat. Opět jednou se na nás podívá svět. A naši vůli a touhu bude hodnotit podle činů z nich pramenících. Nebude omlouvat ani chápat, neboť je zvyklý, že na věc svobody se nerozignuje. A rezignuje-li se doma, nestojí tam ani za mnoho vážnosti ani za mnoho solidarity. Buďou do tohoto prostoru, mějme to na paměti, hledět i dějiny.

ik

KAREL KRYL ZPÍVAL PŘED 20 LETY:

V studené parádě kožených křesel, kožených křesel, kožených křesel
sešli se k poradě výrobci hesel, výrobci hesel, výrobci hesel
mnohé co hrozilo pozbylo punce
za okny mrazilo srpnové slunce
a křičelo na lidi -- pamatuj!
a křičelo na lidi - pamatuj!

Pod hnědí sieny sežehlych trámů, sežehlych trámů, sežehlych trámů
hleděly hyeny na věže chrámů, na věže chrámů, na věže chrámů
v ulici trpěly pahýly stromů
hleděly na střely v průčelích domů
a křičely na lidi - pamatuj!
a křičely na lidi - pamatuj!

Jen najatý přístěnek zapadal prachem
jen pavouci v síti a trpký pach klihu
a embrya myšlenek chvěla se strachem
kéž nemusí žít, kéž nemusí v lihu.

Y zelené zahradě slyšel jsem trávu, slyšel jsem trávu, slyšel jsem trávu
mluvila o zradě, o pěstním právu, o pěstním právu, o pěstním právu
mluvila o mužích s tvářemi šelem
mluvila o růžích nad dívčím čelem
jež křičely na lidi - pamatuj!
jež křičely na lidi - pamatuj!

Před sebou muletu vládcí se smáli, vládcí se smáli, vládcí se smáli
podivnou ruletu s pistolí hráli, s pistolí hráli, s pistolí hráli
minulo září a ulicí chodí
jen milion tváří, těch zbloudilých lodí
a žádná z nich neslyší - pamatuj!
a žádná z nich neslyší - pamatuj!
Pamatuj!

KONFERENCE SNŮ A SKUTEČNOSTI

19. všesvazová konference KSSS je minulostí a je čas na hodnocení. Okamžité a spontánní reakce jsou jedna věc a zvážení a promýšlení věc druhá. Tak známý H. Kissinger je v úžasu a není sám. Naopak jsou zase lidé, kteří něco takového předvíдали. I když v každém procesu je prvek překvapení přítomen. Žádné odhady a prognózy se nevyplní bezesbytku a žádné nejsou zcela vyloučené. Ti, kteří předvíдали, že procesy otevřenosti a demokratizace budou prohloubeny, mají v konferenci argument pro své stanovisko. Ti, kteří předpovídali, že komunisté nepřekročí svůj stín a nezbaví se monopolu na vládnutí, mají také argument. Možno se dívat na událost tak i tak. Obecně se však dá říci, že 19. všesvazová konference KSSS předčila očekávání většiny odborníků i většiny laiků mírou perestrojky a glasnosti, která se tu projevila. Někomu se může zdát, že reálné výsledky konference jsou mizivé, pár rezolucí s vesměs všeobecnými prohlášeními, téměř žádná konkrétní rozhodnutí, velký cirkus, řekne si. Jistě, něco na tom je. Každopádně je ale významné, že v zemi, která skoro sedmdesát let byla totalitním režimem, přestává být rizikem říci řadu neortodoxních názorů, vyjadřovat protichůdná stanoviska, vyslovovat se o událostech a osobnostech, které byly v minulosti tabu. Přes dávku opatrnosti, která je vždy potřeba, těžko nezávislý pozorovatel popře základní skutečnost: Prostor se rozšiřuje. Ne, nijak překotně, musí si přece také nechat strejčka napříště. A zříci se všech dogmat nelze, co by pak zbylo z idejí socialismu a komunismu? Sakrální bytost, neomylný zakladatel Lenin je vyzván o nic méně než v minulosti, i když někdy trochu jinými formami. Avšak vedení strany a státu v SSSR zjistilo to, co předtím řada bezmocných občanů, že dál už to nejde postaru. Říká se pozdě, ale přece. Horší je, že se chlubí tím, že s tím začali a probíhá to pod jejich vedením. Jak s tím mohl začít někdo jiný? Jak se mohl ujmout vedení? Dobře víme, co by ho čekalo. Snad architekti přestavby pochopí, že demokratizace může být jen cestou k demokracii, která je cílem a ne prostředkem k zvýšení efektivnosti hospodářství. Demokracie je jen jedna a každý přívlastek - jako je socialistická - ji může pouze okleštovat. Zřejmě si v SSSR činitelé v nejvyšších místech uvědomili, že státní mechanismus, který potlačuje iniciativu lidí, může vydržet dlouho, ale budoucnost nemá. Pochopili, že soutěžit se Západem je třeba nejen slovy, ale i činy, že Potěmkinovy vesnice jsou průhledné, že být navrch huj a vespod fuj je směšné. Odtud perestrojka a glasnost. Dosud se však někteří delegáti /např. Bondarev/ i členové ÚV /např.

Ligačov/ obávají celkové uvolněnosti a svobody vyjadřování, a tak vedle všeobecných přestavbových řečí, varují před tiskem, který údajně uveřejňuje neproověřené zprávy, znevažuje všechno co se udě-
lo, skupinkaří, snaží se získat monopol na veřejné mínění atd. To je logické, v totalitním státu obavy před podkopáním systému jsou nut-
ností. Je to ono ocaď až pocaď, které by chtěli udržet tito činite-
lé. Avšak lidé se dovedou smířit s tím, že dveře jsou zavřené, když
však je někdo pootevře, brzy je chtějí mít dokořán. Část sovětských
lidí, kteří nikdy demokracii nezažili, je vzniklou atmosférou ve své
vlasti opojena. Jiní si kriticky říkají - a někteří nejen pro sebe -,
že stále jsou zvýhodňováni komunisté, pouhých dvacet miliónů ze tří
set. Copak oni mohou reprezentovat celou sovětskou společnost? Další
se ptají: Co mám já, "málenkij čelovjek" ze zapadlé vesnice z toho,
že se delegáti hádají o Jelcina, že jistý Melnikov žádá odstoupení
Gromyka a Solomenceva, mě pálí má zemljanka a shánění základních po-
travin. Rozruch, který vyvolal Jelcin a který je spíše osobního rá-
zu, Melnikovovo vystoupení, hlasy proti Brežněvovi, proti bývalému
uzbekistánskému samovládcí Rašidovovi, za vysvětlení činnosti Griši-
na a Romanova, zpochybňování rozhodnutí o vstupu sovětských vojsk do
Afghánistánu, si bezpochyby zaslouží pozornost. Docenění, ale ne
přecenění. Známý romanopisec Grigorij Baklanov řekl, že demokracie
ještě v SSSR není a že nejsou garance, že probíhající procesy jsou
nezvratné. Dále řekl, že Grossmanův román Život a osud neměl ani
za 200 let v SSSR vyjít, jak předpověděl stranický ideolog Suslov.
A přece - vyšel. 28 let po napsání. Pozdě, ale přece. Od slov a pro-
hlášení je někdy cesta k činům zdlouhavá a komplikovaná. Ale jen
podle nich by měl svět měřit Sovětský svaz a jeho představitele.

ok

VYBRANÉ MYŠLENKY ZE ZPRÁVY ÚV KSSS 19.STRANICKÉ KONFERENCI PŘEDNESENÉ MICHAILEM GORBAČOVEM

- Pomalý růst výroby spotřebního zboží je v mnohém způsoben nepro-
pracovaností našeho ekonomického mechanismu a slabými stimuly.

- A zcela nepřijatelné pak je, když jsou podniky státními objednávkami nuceny produkovat výrobky, po nichž není u spotřebitelů poptávka. Jsou k tomu nuceny jen proto, aby se zajistila hlavně kvantita.

- Reforma tvorby cen se musí nutně dotknout i maloobchodních cen. /.../ Maloobchodní ceny mnoha potravin, především masa a mléka jsou dnes značně nižší než reálné náklady na jejich výrobu a než nákupní ceny. Tato situace je nenormální. Podrývá stimuly výroby těchto potravin, vyvolává nevhodný vztah k nim, zejména k chlebu.

- Nepotřebujeme prostě milióny tun oceli, milióny tun cementu, milióny tun uhlí, nýbrž konkrétní konečné výsledky. Jak dlouho se ještě budeme pohybovat v začarovaném kruhu beznadějně zastaralých představ a vzorců "výroby pro výrobu" a "plánu pro plán"?

- Klíčové místo v novém myšlení zaujímá koncepce svobody volby.

- A konečně existující politický systém se celá desetiletí přizpůsoboval nikoli organizaci veřejného života v rámci zákonů, nýbrž především plnění voluntaristických nařízení a pokynů. Vyhlášení demokratických zásad slovy a autorativnost v praxi, zaklínání lidovládou, které zaznívalo z tribun, avšak voluntarismus a subjektivismus v praxi, žvanění o demokratických institucích a ve skutečnosti pošlapávání norem socialistického způsobu života a nedostatek kritiky a veřejné informovanosti - to všechno se v životě společnosti dost značně rozšířilo a zakořenilo. Trest za takové metody je přísný - lhostejnost, pokles společenské aktivity mas a odcizení pracujícího člověka od společenského vlastnictví a řízení.

- Učíme se demokracii a veřejné informovanosti, učíme se přit se a diskutovat a říkat si navzájem pravdu.
- /.../ svobodný vývoj každého jednotlivce je podmínkou svobodného vývoje všech.
- Celý náš právní řád musí zaručit přísné respektování práv občanů na nedotknutelnost osobního života, obydlí, tajemství telefonních rozhovorů, korespondence, poštovních a telegrafních zásilek. Zákon musí spolehlivě střežit osobní důstojnost člověka.
- Na zasedáních při volbách výkonných výborů, schvalování vedoucích pracovníků oddělení a správ se musí stát pravidlem navrhování alternativních kandidatur, tajné hlasování, konkursy a další demokratické formy.
- /.../ je velmi důležité /.../ přísně se řídit zásadou nezávislosti soudců, kteří musejí být podřízeni pouze zákonu.
- Veřejnost žádá /.../ aby bylo zajištěno /.../ soustavné uplatňování presumpce nevinny.
- Kolik pravdy - tolik důvěry.

vybral ok

HYDRA BYROKRATISMU

Profesor Stanislav Menšíkov říká: "Dnes podniky formálně samy disponují financemi, ale prakticky ministerstva nadále berou všechny peníze, které jim sebrat chtějí, a využívají přitom jiných metod. To znamená, že nastolují ekonomické a další normativy. A právě pokud existuje nadstavba nad podniky, nadstavba, která sama nic nevyrábí, ale pouze přikazuje, myslím si, že se asi ničeho nedosáhne."

Tento hlas je jedním z těch, které v dnešním Sovětském svazu upozorňují na to, že nebezpečí polovičatých opatření je vážné. Zatím se totiž u našeho velkého východního souseda v ekonomické praxi příliš mnoho nezměnilo. Perestrojkou dotčené osoby a instituce si hledají nový prostor, mění se formy jejich činnosti, obsah zůstává zachován. Výsad a privilegií se nikdo nezbavuje rád, to je pochopitelné. Umělá zaměstnanost měla za následek vytvoření velké vrstvy lidí neúčinných, pouhých převodových pák. Dnes se v sovětském tisku, televizi, na 19. všesvazové konferenci KSSS i jinde ozývají hlasy proti byrokracii. Zaklínáním se odporu byrokracie proti přestavbě se omlouvá každý neúspěch. K podrobné analýze se většinou nedochází, nevidí se objektivní příčiny, zůstává se u slovní palby do byrokracie. Šéfredaktor časopisu Kommunist říká: "Vede se dnes šílený, frontální útok byrokracie proti přestavbě." Lacis tedy dokonce používá slova šílený. V čem je však doopravdy jádro problému? Dobře to vystihl v Hospodářských novinách Jan Svoboda v článku Myslím se?, když porovnával fungování kapitalistické a socialistické ekonomiky. První systém je prozíravý, protože je přirozený, druhý je chybný a opoždující se, protože je nepřirozený, je umělý. Určité ekonomické zákony totiž platí ať chceme nebo nechceme. Zatím se však v Sovětském svazu nenašla odvaha nechat působit objektivní ekonomické mechanismy, upustit od vychvalovaného centrálního plánování. Ale jistý ekonom asi před rokem to přece řekl jasně: Žena nemůže být těhotná jenom napůl. Dolehlo to skutečně k uším kremelských vládců?

ok

JEDINĚ MOŽNÁ HRA

Ve své úvaze Jaká hra z Lidových novin číslo 3 si Ludvík Vaculík nejprve pochvaluje, že tyto noviny nejsou jednostranné. To je pravda. Pak však tvrdí, že v případě příznivého vývoje v budoucnu by mu nikdo neotiskl to co nyní. Dost odvážné věštění, je to stěžejší než pocit. Nevím co Vaculíka vylekalo na Dubčekových odpovědích

listu l'Unita, v následujících větách to nevysvětluje. Mně tyto odpovědi připadaly velice rozumné, uvážlivé a strážlivé. Neřekl bych jednoznačně, že silná Dubčekova pozice byla ztracena jedním srpnovým podpisem. Politika je prostě umění možného a politici se většinou řídí tím, že lepší něco než nic. Co se týká prostoru, který byl už tehdy malý, a teď je navíc uprášený a omlácený, nevím, co k tomu říci. Snad jen, že by měl Vaculík nastítnít jak si představuje prostor velký. Opuštění faulu, bude-li aspoň po dvaceti letech odpískán, není jistě automatické, v zásadě je však jistě prominutí pozitivním aktem. A hrát na témže hřišti se musí, o žádném jiném totiž nevím, nemá cenu si namlouvat jeho existenci. Je pouze jedno. Náprava starých chyb není strhující cíl, ale musí být vykonána, je to nutný začátek, příležitost k poučení. Nezdřavě se tu snad jí a dýchá, ale snad právě i to bychom se měli snažit změnit, a ne přemýšlet, má-li cenu tu vůbec žít. Vždyť i Ludvík Vaculík tu žije, neemigroval dosud přes všechna protivěnství, s kterými se setkal.

Poznámka č.1: Na Vaculíkovy podivné formulace reagoval v čísle 4 Lidových novin Vladimír Mlynář. Myslím, že jeho věty vyjadřují mínění nejen jeho. Jak co se týká Dubčekovy rehabilitace tak ohledně prostoru z kterého opravdu není úniku.

Poznámka č.2: Petr Uhl replikou v Lidových novinách č. 5 interpretuje po svém pojem hra a hřiště, píše, že jich je nepřeborný počet a uvádí Chartu 77, Petličí apod. Avšak Dubček nikde netvrdil, že jediné možné hřiště je KSČ - či stranická a státní byrokracie -, pro něho, tím méně pro jiné. Silně pochybuji, že má ještě zájem o účast v mocenském kolotoči. Rehabilitace je něco úplně jiného. Jedině možná hra na našem hřišti je poctivá angažovanost v nejrůznějších iniciativách. Jediná smysluplná. Neúčast v této hře chápu jako rezignaci. Jakým způsobem hrát a v jakých strukturách je ovšem podnět k nejširší diskusi. Nemělo by se však končit takovými kategorickými tvrzeními, jako je to mírně řečeno přehnané o lvím podílu Alexandra Dubčeka na "normalizaci".

ok

P ř e d 1 1 0 l e t y , d n e 2 0 . s r p n a 1 8 7 8 ,
s e n a r o d i l J a k u b D e m l

VELKÉ TASOVSKÉ SRDCE

Tasov. S tímto slovem nikdy nebudu hotov. Tasov /odpusťte mi toto obecné rčení/ se mi kryje s národem. A rád bych, aby se mi kryl s rájem. S Církví. Podařilo-li se mi někdy tuto pravdu mé touhy, tuto touhu mé pravdy vyslovit, nebo dokonce uplatnit, bude to asi jediné mé plus před tribunálem, kde budeme souzeni i z každého marného slova.

Jakub Deml

Krajina kolem Tasova je i dnes sličná. Městečko s dlouhou historií je obklopeno věncem vršků, půvabnými údolími, lesy borovými, smrkovými i listnatými, polem vystřídáným stráněmi, remízky a pruhy křovin, osamělými skalami, malebnými výhledy. Žíly potoků přetínají cesty. Na malém tasovském hřbitůvku kolem kostela svatého Petra a Pavla leží muž, který vešel do království české literatury. Jakub Deml, kněz a spisovatel.

Málo je v našem písemnictví postav tak rozporuplných, kontraverzních. Jakoby se v Demlově duši stále svářela laskavost a láska, františkánská pokora a mírnost s vášnivou polemícností, útočností ke všemu, co se vymykalo jeho víře, s jednostrannými a nespravedlivými odsudky. Tak na jedné straně vznikly kouzelné apostrofy kvě-

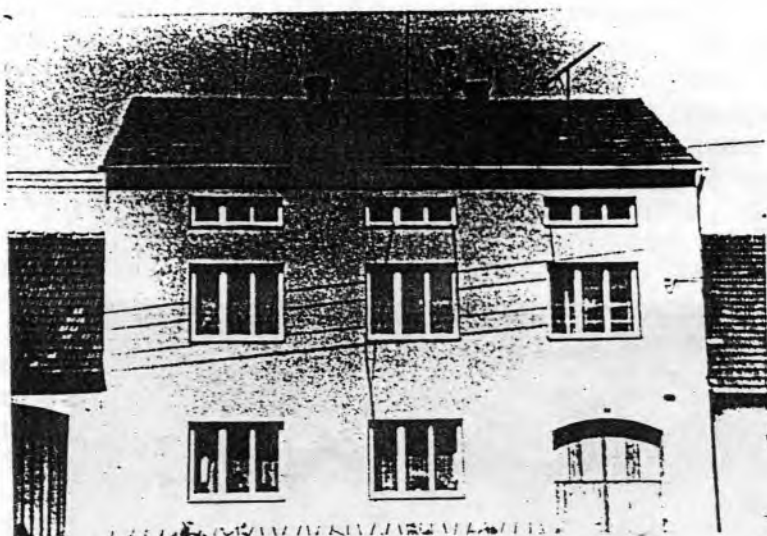
tin, rodného kraje, citu k druhé bytosti, vroucí, někdy až exaltované, na straně druhé pamflety plné jedovatých obvinění a nařčení. A přece je zřejmé, že Demlovo dílo tvoří celek, paradoxně velice organický, nesmyslné jsou pokusy vytrhávat z něj části lyrické, pomíjet pasáže polemické. Toto dílo je autobiografické, vyjadřující dějiny jedné osobnosti, její názorový vývoj, bez zamlčování, taktického přizpůsobování, dá se skoro říci bez korelativu rozumu, naplno a beze zbytku. Tomu odpovídá žánrová rozrůzněnost, autor volně přechází z prózy do básně, z eseje do dopisu apod. Je to pochopitelné, protože pro Demla nebyla podstatná forma, nýbrž obsah, výpověď. Vzniklo zcela autonomní dílo, nezaměnitelné a neopakovatelné. Jsme okouzlení autorovým bohatým jazykem, konfrontujeme se s jeho názory. Jistě, mnohé z nich jsou nepřijatelné, dobově podmíněné, ačkoli už v době svého vzniku často vyvolávaly odpor, dnes tím více vyniká jejich naivnost, nepodloženost. Deml umíněně stál na svém přesvědčení, současně byl však schopen obrátit se jako na obrtlíku. Na jedné straně stálost a věrnost určitým idejím i lidem, na druhé straně nevypočitatelnost jeho soudů o jiných idejích a lidech. Člověk plný protikladů. Patří k těm velkým tvůrcům, jejichž umělecké mistrovství a jasnozřivost v řadě globálních problémů mnohdy kontrastuje se zaslepeností a krátkozrakostí v dobových svárech a otázkách. Patří k tvůrcům jako je Dostojevskij, Hamsun, Céline, Šolochov.

Avšak při dnešním čtení a posuzování Demlova díla na sebe strhává pozornost jeho jedinečné umění slova, síla a horoucnost jeho vyznání, upřímnost a spontánnost zpovědi. Dnes se Deml jeví jako novátor v próze i poezii, jsou shledávány prvky proudu vědomí, zárodky surrealismu a existencialismu. Je zde přítomno ono zrelativnění hodnot, které objevila moderní literatura, odhalení nebezpečí odcizení, obavy před civilizační destrukcí, metafyzické vyrovnávání se se smrtí, ale toto vše je v úhrnu překonáváno vírou, velikou vírou člověka Demla, nejen tou niterně náboženskou, tolik zdůrazňovaným katolictvím, ale prostě vírou v člověka, přes všechna zklamání skoro naivní vírou v jeho dobré stránky, vírou ve vševykupující sílu lásky. Toto přesvědčení není nikterak levné, jednou provždy přijaté a uzákoněné, ale znovu a znovu vybojovávané s návaly skepse a přízraky zmaru, je tavené ve výhni nejvyšší.

Deml napsal a většinou si sám vydal stopětatřicet knížek, z nichž mnohé jsou dnes opravdovou bibliofilskou vzácností. Jako v pohoří se tyčí z tohoto množství nejvyšší vrcholy. Jsou to První světla, Hrad smrti, Tanec smrti, Moji přátelé, Miriam, Česno, Mohyla, Dílo Felixe Jeneweina, Zapomenuté světlo, Rodný kraj. Deset knih - deset vrcholů. Jiný posuzovatel může nahradit jedno dvě díla jinými, ale podstata bude stejná. Těžko nepřipustit, že První světla jsou světelnou koláží prózy a poezie, tak lehce nahozenou, jak se to později snad autorovi již nepodařilo, že Hrad smrti je uhrančivou výpovědí o pádu a rozkladu životních hodnot a forem, vizionářským textem, který stále láká k dešifraci, že Tanec smrti je souborem nejsevernějších demlovských próz, genealogií ohrožení, že Moji přátelé jsou něžné plody autorovy famózní imaginace, oslovení květin v intenzitě, která nemá obdoby, že Miriam je vyznavačský text lásky k sestřičce, posázený perlami oslnující krásy a veliké čistoty, že v Česnu jsou prózy konkrétní i abstraktní, předmětné a plastické a přitom tvořené takovými slovesnými artefakty jako je závěrečný text Za našimi větami, že Mohyla je až k neuvěření prostou výpovědí o věcech rodinných a poutí za kořeny, že v Díle Felixe Jeneweina básník dotváří a domýšlí svět malířových obrazů s velikou precizností a důsledností, modeluje slovní nadstavbu a vyhmatavá detaily, kterých si devadesátdevět pozorovatelů ze sta nevšimne, že v Zapomenutém světle se noří až na dno svého zoufalství, vytváří tu pesi-

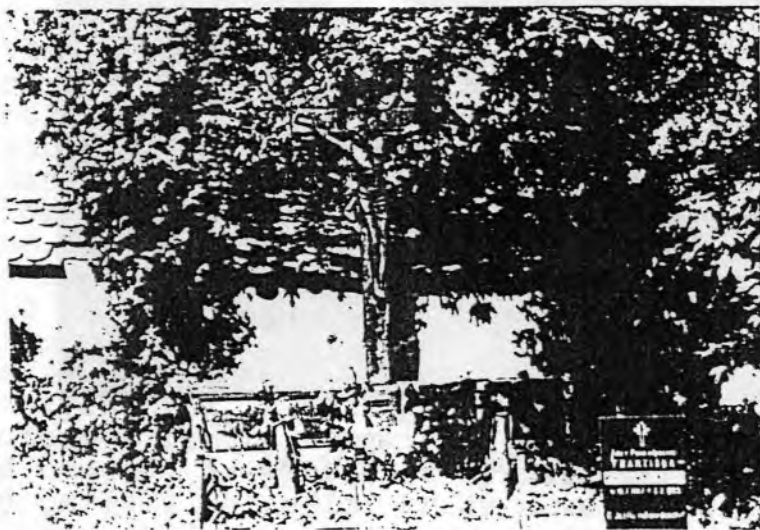

Danub. Domb

Dům, ve kterém Jakub Deml žil od dvacátých let až do své smrti, v dnešní podobě

foto ik

Hrob Jakuba Demla a Pavly Kytlicové na ta-sovském hřbitově

foto ik

mistický a sebemrškačský text, který má palčivou funkci katarzní, že v Rodném kraji uvolněný tok Demlovy řeči dosahuje úžasné krásy a průzračnosti a že zde básník nalézá svůj čas a břeh.

Demlovo dílo rostlo pětapadesát let. Psal opravdu až do smrti. Přes všechny zvraty, rozchody, často drastické, s přáteli, byli lidé, jimž básník zůstal věrný, matka Antonie Bělochová, která mu zemřela v mládí, nešťastná sestřička Matylka, vzor a učitel Otokar Březina, Pavla Kytlicová. Mnohdy Deml zahrnoval výtkami právě ty, které nejvíc miloval, ale tady bylo kvarteto, které mu bylo svaté. S ním vede svůj dialog, jimi se zaštituje, k nim se uchyluje. Podivuhodné však je jak spisovatel i nepřátele, s kterými se do krve hádá, neztrácuje, vždy je schopen zlomit osten své nenávisti a projevit svou lásku, která sídlí hnedle v sousedství. Odsuzuje svou nevlatní matku kvůli její svárlosti, nespravedlivosti, klení apod., ale pak si vzpomene na to jak zpívala jakousi písničku a jeho zášť měkne, odsuzuje faráře Floriana za jeho nadutost a panovačnost, potom však připomene, že nezávisle na své povaze provádí kněz mší krásný a moudrý akt, přestože nemůže akceptovat bezvěrectví bratra poštmistra, vyzvedá jeho přirozenou dobrotu. Básník se neumí zatvrdit, při sebemenší příležitosti či vzpomínce jhne. Tady všude se projevuje velké srdce Demlovo, které dokázalo do sebe pojmout nejušmouranější dítě stejně jako prezidenta republiky, starost o každou drobnost stejně jako starost o velkou ideu, každou kravku, psa a ptáka, stromy a meze jeho domoviny. Ve spojení s podivuhodným literárním géniem stvořilo toto srdce dílo, které je trvalé a platné tak dlouho, dokud ve světě a v člověku budou probíhat děje, které i je sužovaly a - v šťastných okamžicích - nadlehčovaly.

ok

Z Rodného kraje

Do mého rodného kraje může se jít ze všech stran. Já na nic jiného nemyslím než na svůj rodný kraj. Nikdy jsem na nic jiného nemyslel. Mám na to svědky, a až umru, oni to dosvědčí, neboť dokud žiju, je mým největším potěšením býtí beze svědků, je to jediný zdroj mé veselosti a jediná dílna mého humoru. Někdy je to k nevydržení a já dobře vím, že je to germanismus a já miluji germanismy, abych neobjímal člověka gramatickými podávkami. Já rád objímám, proto moje slovo chodí kolem člověka jako slunce okolo země: tamhle u Holubí Zhoře vychází a tamhle u Dolních Heřmanic zapadá. Fovídají, že jen zdánlivě. Že prý slunce vůbec stojí a jenom my že prý se otáčíme. Třesky plesky: všecko se otáčí. A když já takto ovinu své ramě / abychom mluvili také poeticky / kolem tvého boku, Milenko, Ty se ani nehneš? Kdo se otáčí? Všecko se otáčí.

Z knihy Mé svědectví o Otokaru Březinovi

Chápu jednu věc: láska nahrazuje spánek, pokrm, oděv, teplo, peníze, láska odnaučuje neřestem, zlovykům, nízkostem, sprostotě, hlučnosti, světáctví, veřejnosti, láska činí člověka asketou a prodlužuje život, dávajíc život, láska učí nás milovat samotou a ticho noční i polední, láska prosvěcuje temnotu a způsobuje, že chápeme: nemoc a blud a nenávist a hrůza smrti, to vše že znamená nedostatek nebo nepřítomnost lásky.

Za smrtí není politiky, není škol, není družstev, není kast, není ohledů světských. Až budeme v rakvi ležeti sami, poznáme, kolik styků, gest, slov, grimas, setkání a schůzek bylo z vypočítavosti, kolik dní a let našeho života bylo nevlastních, cizích, umělých, mrtvých, kolik vět, obrazů, metafor, rýmů a linií bylo marných, živoří-

cích uměle z našeho sebezpřelhávání.

Ach, kolik tajemství vyrůstá před námi, stojíme-li v lásce člověk s člověkem, dva lidé dobré vůle! Mimo noviny, strany, cechy, dva lidé, kteří vědí, že mezi osobou a osobou je nepřeklenutelná rozdílnota, bezedný hrob, nad kterým není jiného sblížení a jiné útechy než láska. A zase odcházíme do svých hrozných samot, s velikou nadějí, s nezapomenutelnou vzpomínkou, s jistotou vítězství, poněvadž jsme vystoupili - z hrobu. Co bylo smrtelným, zettlelo. Co bylo temnotou, zapadlo.

Z Díla Felixe Jeneweina

Každá zeď vlastne obkličuje buď kriminál nebo hřbitov.

V tom je i všecka naše naděje, neboť i když my umřeme, bude několik lidí, kteří tady na světě a tam na věčnosti nebudou moći na nás zapomenout. Umřeli jsme a neumíráme. Odcházíme z tohoto světa a přece reflex našeho života zůstává a zůstane na této zemi až do konce časů, neboť víra i věda praví, že žádná energie se neztrácí: a my jsme tolik trpěli a tolik milovali!

Veselost dotýká se jenom povrchu věcí, radost je dotýkati se při všem jenom dna, neboť člověk miluje a život ho tlačí ke dnu.

Nejsnadnější, nejpohodlnější, nejvýkonnější a nejpopulárnější je úřad a výkon revoluce.

Světlo samo o sobě pro nás neexistuje, poněvadž světlo samo o sobě je neviditelné a řekne-li se světlo, řeklo se i hmota nebo tvar.

Z Prvních světel

Ráno býváme o celé roky mladší, ba o celý svůj život mladší.

Chce se mi ještě mlčeti, protože tu a tam někdo ještě mluví.

Ublížíme-li někomu, bude naším prvním pokušením: nenáviděti jej.

Řekne-li se o někom, ježž není možno pominouti mlčením, že jest nesrozumitelný, jest to tak, jako by se řeklo o vodě, stromu a ohni, že jsou neužitečné: a teprve tento oheň /připravující na příklad oběd/, tato voda /pohánějící mlýn/, tento strom /poskytující právě ovoce nebo stín/ že užitečné jsou. Ale což víte, komu Básník připravuje oběd, komu pohání mlýn, komu poskytuje ovoce a stín? Zdá se, že lidé kromě toho, co jest jim tak blízko, že je může nakrmit nebo ošatit, nežádají ničeho. Vždycky, když se ukáže někde bída, svalují vinu na boháče, vládce a jiné "činitele". V pravém smyslu však jedinou věcí, kteráž ochuzuje člověka jest majetek.

Květy srší, protože jim do kořenů bijí sopečné vlny lásky.

Země, trávy, vody? Jest na nich taková tíha krásy, takové jiskření světla a při tom takový hotový tvar - a ticho na těchto věcech, že se zdá jako by někdo obnažil uhelné doly, a ony - silou, tisíce let zadržovanou - rozkvetly... Pradávný svět rostlin!... pradávne slunce... Světlo uklidněné po vulkanických bouřích - světlo obrovských, zralých plodů na nebetyčných, světloširých haluzích - světlo, jako niva květů na hřbitově žárů: jitřní, vyzdvižené rumpálem ticha na pokraj nebe křížového. Ticho plné jistoty, takové moudré.

Z Mohyly

A proto nikdo není omluven, kdo nenávidí! A nemohlo by se stát, že právě to, co nenávidíme na svých nepřátelích, je naše vlastní oškli-vost?

A nejmilejší ze všech jest mi záhněda, snad i proto, že jest to krystal mého rodiště, je to duše půdy tasovské, je to poslední, nej-světější tvar a úsměv naší hroudy, a slunce, které za ním a skrz něj svítí, je daleko, ach, tak daleko, že je ho člověku líto, a kdo jed-nou uzřel toto tajemství, nebude nikdy smuten, ale jeho veselost i nejbezuzdnější nikdy nepřeleť hranic radosti. Ten kámen daroval jsem té, kterou jsem ze všech lidí na světě nejvíc miloval, ale než ho vůbec mohla poznati, ztratil se, můj talisman, ztratil se, a až umřu i já, z modrého moře věčnosti zlatá rybka mi jej na břeh přine-se.

Já odejdu, ale nezaniknu. A můj osud: mne tu nikdy nebylo. Jsem ten, jenž byl a bude, ale nikdy není.

Co vás čeká, moji druhové? Sprostota, mamon a surovost na zemi vzrůstá. Ó pospěšte si a urvěte si co nejvíce místa na zemi! Ó, pos-pěšte si, neboť čím menší a ušlechtilejší jest něco na zemi, tím snadněji a rychleji to mizí, protože tento zatracený svět posuzuje dobro a zlo jenom podle fysických rozměrů - ó pospěšte si a rosíte, abyste nemohli zmizeti tak snadno a rychle, protože, budete-li vět-ší, jste i chráněnější!

Ne, já bych řekl, že jsem se narodil na nešťastné planetě.

Ty dvě stráně ve "Žlebě", rozevřená veliká-boží kniha. Píše do ní mráz a déšť a slunce, něco také hvězdy podotýkají, měsíc při svíče čte, vítr nervosně listy obrací, ptáci dělají iluminace, borovice incensují, čte se Evangelium...

Velebný pán. To co "světská vrchnost" chtěla, dělala, on posvěco-val.

Z knihy Pro budoucí potníky a poutnice

Miluji všechny, ale nejmilejším nesmím toho říci, poněvadž bych tím zvýšil jejich nenávisť.

Z Podzimního snu

A na hlavách smrků tolik nazelenalých a žlutavých šišek - vrána letí k lesu, straka tam ohlašuje člověka, v mechu bílé houby, pod borovicí na stráni králičí díry a bobky, jalovec voní, když do něho zajdeš, a na mezích plavá metelice, hříva spícího lva...

Z Matylky

Óna jediná nejdokonaleji o svých bolestech mlčela, ba naprosto o nich mlčela, nikterak nechápajíc, že by se o takových věcech smě-lo někdy mluvit. Jedenkrát, zastihnuv ji v tichém pláči, tážu se jí, poklekaje a bera ji za malé, neobyčejně hubené ruce, jimiž otí-rala slzy a zakrývala oči, cože se jí stalo. Bila tě? pravím, tule se k ní. Na zemi ležel chumáč plavých vlásků. No pověz přece, bila? Nic mně není, odpověděla, celou svou bytostí vynucujíc na sobě úsměv spokojenosti a já poznal, že jsem jí svou otázkou způsobil bolest daleko větší než byla ta, již jsem se na oko dohadoval. Jejím nej-skrytější a nikterak nechybím, řeknu-li jediným jejím přáním bylo, aby jí nikdo nevěnoval pozornosti. Zastyděl jsem se před ní nejen za svou otázku, nýbrž i za sebe.

Ze Zapomenutého světla

Muž vždy je zodpovědný za svou ženu. Já se této zodpovědnosti nikdy nezřekl, Bůh mi svědek. Já nemohu svou lásku k ženě odložit, tak jak

se odkládá špinavé prádlo. Já miluji ženu a je to mé jediné sebevědomí. Mé vyznání lásky je rouhání a neznám ženu, která by rozuměla mému rouhání. Toť jediná příčina mého zoufalství.

Z Jména Ježíš

Staré vrby jsou vyšvechtalé, duté, prohnílé a čím starší, tím prohnílejší a dutější. Jako staré vrby jsou duše a ústa těch, kteří berou Jméno Ježíšovo nadarmo, jako hřbety stoletých sumců, porostlých vodními mechy a pískem a slizem a červíky a pijavicemi, larvami znakoplavek a komárů a libel a potápníků a malými ráčaty, škebličkami a žabím rosolem: to všechno mají na líné kůži a nic necítí.

Ze Sokolské čítanky

Pojmu vlastenectví odpovídá ve vědě nauka o tvarech, morfologie; chci říci: není to pojem libovolný a neurčitý, naopak, jest to pojem vědecký tak jasný a filosoficky tak obsáhlý, že Miroslav Tyrš neváhal učinit jej základnou svého Sokolství. Řekne-li se, že umění jest mezinárodní, má to jenom ten smysl, že národ s národem se dohodne, smíří a pozná jenom v nejdokonalejších výtvorech. Čím dokonaleji jest naladěn hudební nástroj, tím odlišněji, výrazněji a čistěji zvučí jednotlivé struny. Nejúspěšnějším pacifistou bude ten, kdo lidstvu ukáže marnost třídních bojů a přivede je k pláči nad zánikem národních krojů.

Z Miriam

Ó vy budoucí poutničkové, jejichž písně ve snách zalétají k mému šťastnému sluchu, až přijдете na tato místa za krásného letního jitra, vzpomenete si, že já a moje Sestra přišli jsme sem na sklonku dne. Zmáhá mne veliká únava, supové krouží nad zemí, nevím, bude-li mi dopráno ještě pro vás mluvit, proto vezměte zavděk tím, co mi teď nejvíc naplňuje mysl. Na tato místa tedy jsme přišli, když právě slunce zapadalo za lesy. Mé srdce cítilo, jak houstne tma hvozdů a jak se blíží. Právě na tomto místě jsme stáli. Sestra se opírala o mne a moje oči utkvávaly na hasnoucím slunci, které se ponořovalo za lesy. V tomto mizení slunce vytušila duše má bezpochyby nějaké tempo Nejvyšší, mně neznámé Spravedlnosti, neboť ústa moje jala se polohlasitě a jakoby skandující vykřikovati: Jé! jé! jé! A slunce zmizelo docela, provázeno mým výkřikem. Sestra pohlédla na mne udiveně, i řekl jsem:

ZAPADLO NA VĚKY!

/Neboť tolik jsem se byl pohroužil do jakési teskné představy./ Ale Sestra moje, jsouc blíže životu a tedy Bohu, pravila pevně a vesele:

A JÁ VĚŘÍM, ŽE ZASE VYJDE!

vybral ok

Před 110 lety, dne 22. srpna 1878,
se narodil Ladislav Klíma

SENTENCE LADISLAVA KLÍMY

- Každá pravá sentence je, aspoň implicitě, vtípem, každý vyšší vtíp, aspoň implicitě, sentencí.
- Vůbec se nestydět je zároveň to nejnižší a to nejvyšší v člověku.
- Pravá síla je ta, jež zůstává jí i při největším zmrzačení.
- Nikomu neotročili národové tak, jako svým "osvoboditelům".
- Hrdý odejde ze života, kdy chce; všichni však lidé nechávají se z něho jako z hospody vyhodit.
- Čím více myslí kdo na sebe, tím méně o sobě a naopak.

- Láska ke všem lidem činí hned život netušeně pohodlným.
- Čemu se spílá, to je tím z polovice už ospravedlněno.
- "Krveprolévání"..., ale je lhostejno, lije-li se krev žilami nebo mimo ně.
- Žena není krásná, krása je ženská.

Z DOPIŠŮ PŘÍTELI ING. ANTONÍNU PAVLOVI

Kdybych já byl recensentem, mou oblastí byla by recenze metafysická: osobně metafysická, objektivně-subjektivně metafysická...; neboli jedním slovem vskutku hluboká. Poznání nejhlubší podstaty, tj. metafysiky cizí duše: "dílo" jen vedlejším výronem jejím, jedním z nesčetných, - projevem - Boha! ne už osoba, - Bůh by byl to, co bych vždy a všude recensoval! To jest jediné důstojno... vše ostatní - Menschliches - Allzumenschliches neboli zvířecnost, blbě slepý egoismus! a tím byla dosud všechna kritika, všechna "kultura", všechno lidstvo!

Vyšší člověk jest essentiálně více méně chorobnou přemírou duševní aktivity, "genie" horečkou, věčnou exaltací, přetopením, již již praskajícím přepětím; více než kdo jiný. potřebuje odpočinku, tj. radikální změny činnosti, duchamornéduševní driny tím není; monstrosní, absurdní, hrozná!... Jeden z kategorických imperativů vyšších lidí: živ se prací převážně fyzickou! ovšem velmi opatrně vyvolenou. Pravda sice, že kdo není vůl a baba, dovede vždy velmi rychle zbohatnout, legálně nebo ilegálně, a může pak každé povolání odhodit; ale téměř všichni lidé jsou baby nebo volové.

vybral ok

P ř e d 1 2 0 l e t y , d n e 6 . s r p n a 1 8 6 8 ,
s e n a r o d i l P a u l C l a u d e l

JIRÍ KONŮPEK: DRAMATICKÁ SETBA PAULA CLAUDELA

/.../ Dlouho byl Paul Claudel u nás pomíjen a vykládán z neznalosti jako duch stroze katolický či úzce dogmatický. V jeho díle však vře svírán, ale také nadnášen křesťanským světovým názorem život ve své plné rozjásané bouřlivosti, věčné trýzni a věčné naději. Život sám svou plností je herezí proti každému dogmatu a doktríně. Claudelovo dílo patří k závažným poselstvím naší doby. Rozšiřuje rozměry lidské duše a ukazuje k podstatám. Lidé chodívají kolem takových děl nevšímavě ve své uchvátanosti a halí se raději do pohodlných pláštíků světonázorů, do povrchních postojů skepse, ironie, hry slov a absurdity, netušíce, jak trvají v marnosti svého zcizení. Z něho člověka vyprostovat je cílem všech velkých děl vpravdě lidských, a tedy i díla Claudelova. Kéž by s takovou nádhernou volností hereze vůči "svaté" doktríně zazněl i v národě, který pozapomněl na své krásné velké heretiky, hlas Claudelův a ukazoval, že velikost ideje sílí jen jejím stálým dobýváním, a nikoliv otrockým modloslužebnictvím. Kéž by setba Claudelova nepadla u nás na necitelný kámen.

Tímto úryvkem si připomínáme i nedávno uplynulé dvacáté výročí smrti vynikajícího českého romanisty a překladatele Jiřího Konůpka.

vybral ok

P ř e d 5 0 l e t y , d n e 2 5 . s r p n a 1 9 3 8 ,
z e m ř e l A l e x a n d r K u p r i n

KUPRINOVÉ VÝROČÍ

Před půl stoletím zemřel v Leningradu Alexandr Ivanovič Kuprin, poslední ruský kritický realista, dědic velkých klasiků literatury 19. století. Narodil se roku 1870 v Narovčatu jako syn chudého

úředníka. Prošel mnoha povoláními. Brzy začal psát, ale cestu k výšinám neměl snadnou. Byl výborný pozorovatel, měl skvělou paměť, pochopení pro lidské slabosti i nectnosti, byl okouzlen rozmanitými formami života. Ale abstraktní úvahy a filozofování se mu příliš nedařily, ne vždy dokázal dostatečně originálně zpracovávat své syžety, jeho schopnosti stylistické se nedaly srovnávat nejen s v tomto směru geniálním Buninem, ale ani s Andrejevem, Remizovem či Zajcevem. Proto je jeho dílo co do kvality rozrůzněné. Najdeme tu povídky sotva průměrné, povídky dobré i díla mistrovská. Těch posledních postupem času přibývá, slabé mizí. Prvním skvostem je Olesja /1898/, k ní se přidružují Podzimní květy /1901/, Štábní kapitán Rybnikov /1906/, Gambrinus /1907/, Sulamit /1908/, Listrigoni /1911/, Jelaň /1928/, Žaneta /1932/, Noční fialka /1933/ a jiné. Napsal i tři romány, známý Souboj /1905/, pojednávající o carské armádě, Jámu /1915/, z prostředí veřejných domů, dílo myšlenkově nepodnětné, ale též s působivými, takřka filmovými stříhy, a konečně autobiografické Junkery /1933/, práci u nás dosud nevydanou. Zvláštní pozornost si zaslouží Žaneta /Princezna čtyř ulic/, pastelové dílko o osamoceném profesoru Simonovovi a francouzské holčičce Žanetě. Tento příběh je plný jímavé nostalgie, něžného smutku, ale též touhy po dobru a lidské přichylnosti. Moudrost a statečnost Kuprinoва se přetavila do novely, která je jedním z nejkrásnějších textů, jaké kdy byly na téme emigrace napsány. Posledního května roku 1937 se těžce nemocný Kuprin vrací do vlasti, do Sovětského svazu moskevských procesů a masového teroru. Autor už neměl sílu vidět nefalšovanou skutečnost /v tom však nebyl zdaleka sám/, jeho zoufalá touha po domovu byla ze všeho nejsilnější.

Dnes, po padesáti letech od smrti, můžeme říci: Kuprinovo dílo zkoušku času vydrželo, jeho příběhy neztratily svoji svěžest. Nevadí nám, že je stylově i motivicky nemoderní, vnímáme jej jako dokument doby, a nejenom to, vždyť je prozařen autorovým soucitem i obdivem k lidem zcela prostým a obyčejným. Kuprin velice toužil být velkým spisovatelem, musel vynaložit k tomu více úsilí než většina ostatních tvůrců, ale nakonec se jím stal.

ok

A. I. KUPRIN: LENIN

/.../ Pracovna prostorná, ale stejně zamračená a prázdná jako před-
sín s tmavými čalouny. Tři černá, kožená křesla a ohromný psací stůl,
na němž panoval neobyčejný pořádek. Lenin sedící za stolem se zdvihl
a učinil několik kroků nám vstříc. Má zvláštní způsob chůze: převalu-
je se z boku na bok tak, jakoby byl na obě nohy chromý. Tak chodí ro-
zení jezdci s křivými nohama. Zároveň však je ve všech jeho pohybech
cosi průkazného, cosí na způsob mořského kraba. Ale ta vnější neohra-
banost není nepříjemná; právě takovou asi obratnou neohrabanost zcela
vyváženou, cítí člověk v pohybech některých zvířat, např. medvědů a
slonů. Lenin je malé postavy, širokých plecí, hubený. /.../

Vršek jeho lebky je vysoký a široký, ale zdaleka ne tak přehnaně,
jak to vypadá na fotografických snímcích. Ostatně, na fotografiích
dopadají dobře patrně jen angličtí ministři, operetní hvězdy a koně.

Lenin je zcela holohlavý. Ale zbytky vlasů na spáncích, a také bra-
da i vousy pod nosem až dosud podávají svědectví o tom, že za svého
mládí byl to zoufalý ryšavec, ohnivě rudý. O tom hovoří také purpuro-
vě červená mateřská znamení na jeho tvářích, pevných, zcela mladist-
vých a tak ruměných, jakoby byly právě vymyty studenou vodou a silně,
velmi silně vytřeny. Jaké to velkolepé zdraví!

Když hovoří, dělá rukama krátká, bodavá gesta blízko u obličeje.
Ruce má veliké a velmi nepříjemné; ale jejich duševní výraz nepodařil
se mi postihnout. Zato jsem se zadíval do jeho očí. Druhý takový pár
očí jsem uviděl ještě jenom jedenkrát, daleko později.

Jsou od přírody úzké; kromě toho má Lenin zvyk mhouřit oči, patrně následkem tajené krátkozrakosti, a tato okolnost, zároveň z bystrými pohledy z podlébí přidává jim výrazu chvilkového šilhání, a snad i vychytralosti. Ale ani tato zvláštnost mne tak nepřekvapila, jako barva jejich duhovek. Když jsem hledal srovnání s tou sytější a jasně oranžovou barvou, rozhodl jsem se z počátku pro zrající plody šípku. Ale to srovnání mne neuspokojilo. Teprve loni v létě v pařížské zoologické zahradě, když jsem viděl zlatově rudé oči opice lemura, řekl jsem si spokojeně:

"Hle, konečně jsem našel barvu Leninových očí!"

Rozdíl je pouze v tom, že lemur má veliké, neklidné zřítelnice, kdežto u Lenina ty zřítelnice jsou jako jemné body, propíchnuté tenoučkou jehlou, a z nich jakoby vyskakovaly modré jiskry.

Hlas má příjemný, až příliš mužný na svoji malou postavu a s onou nadřazenou zásobou síly, která je neocenitelná pro řečnickou tribunu. Jeho repliky v hovoru mají vždycky odstín ironický, pohrdavý a milostivý - patrně dávný zvyk, získaný v nesčíslných řečnických bitvách. Jakoby chtěl říci: "Všecko, co mi povíš, vím už předem, a lehce ti vyvrátím, jako dětinskou stavbu z písku." Ale to je patrně jenom manýra, za ní vězí naprostý klid, lhostejnost ke každé osobnosti.

vybral ok

Pozpátku od sebe odcházeje

VLADIMÍR VOKOLEK

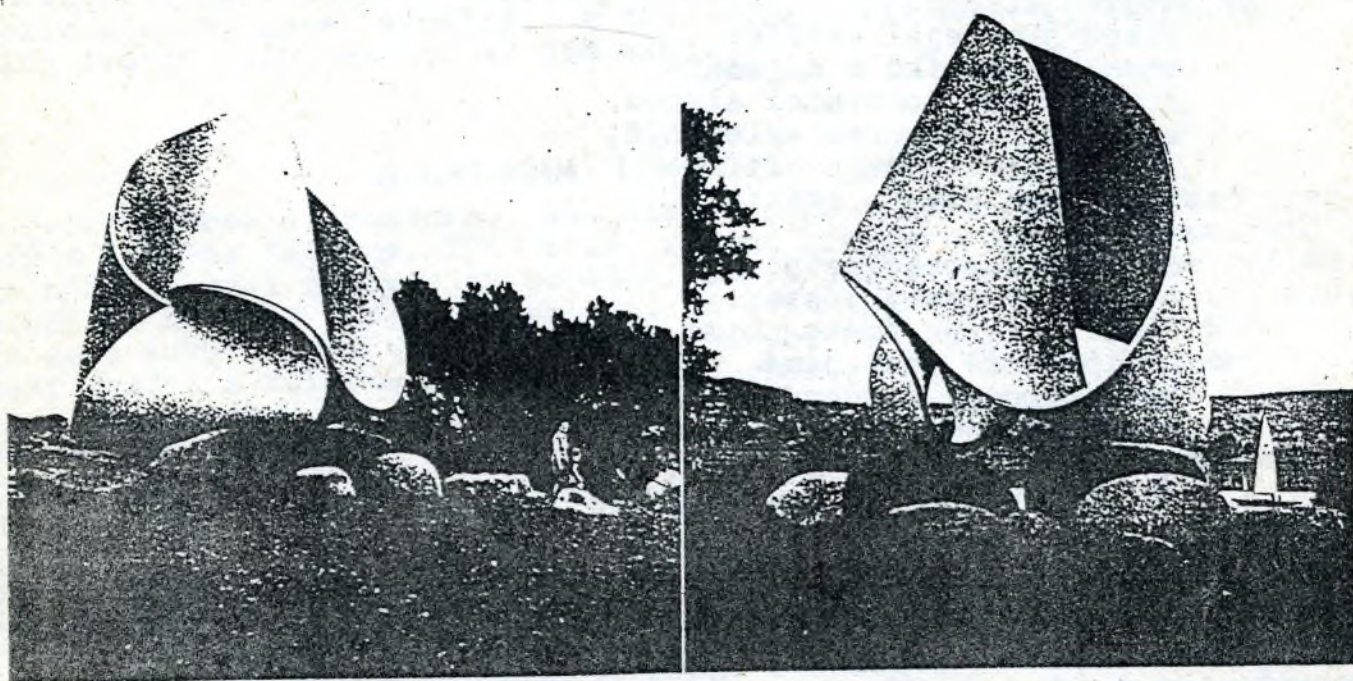
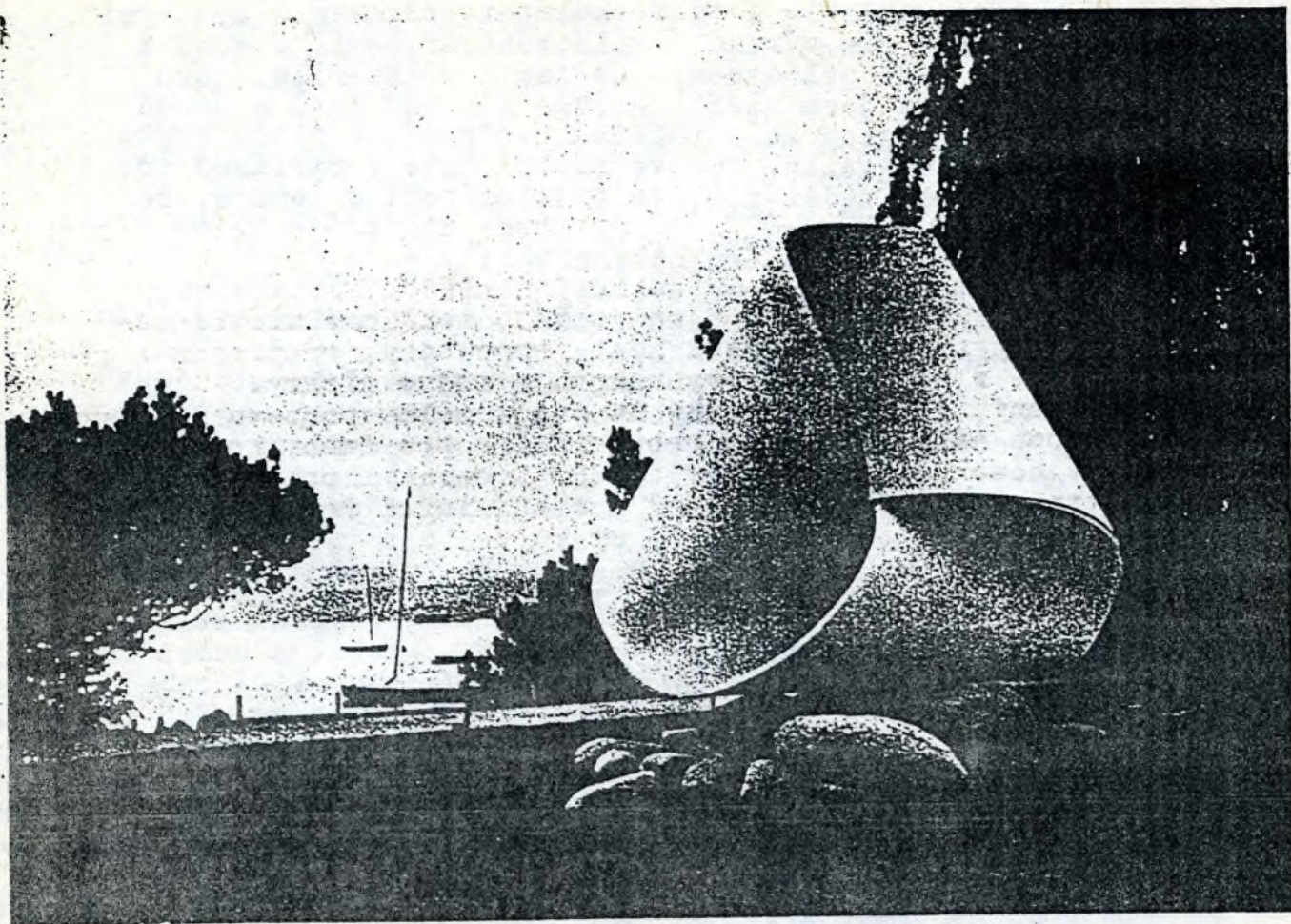
Pozpátku od sebe odcházeje
do protějšího zrcadla
dívám se na svou tvář už cize.
Světlice má se rozpadla
na mnoho věcí najednou.
Osvobozené brýle v rozevřené knize
pro sebe samy čtou.

Hodiny klepou.
Nikdo jim nejde vstříc.
Mnoho nájemníků a nájemnic.
A mezi nimi domovnici slepou
se špehýrkou, okem skleněným,
jako mráz v zádech cítím
dveřmi se dívat: svítím?

Slyším už bezbolestně
páčidla, praskot, sten.
Ze dveří moje jméno snímá
a jinému mě pronajímá
ta Dobrounec a Dobrýden.
Dívám se z velké dálky cize
jako nové oči čtou
skrze mé brýle v rozevřené knize.

Ve věku pětasedmdesáti let zemřel Vladimír Vokolek, básník, prozaik a esejista. Na jeho nábožensky orientovanou tvorbu měl vliv především Otokar Březina a Jan Zahradníček. Debutoval za války sbírkou *Žíněné roucho*, v níž už vyznačil svůj prostor a záchytné body. S hrůzami fašismu se vypořádal básnickou sbírkou *Národ na dlažbě*, napsanou v letech 1942 a 1943 a vydanou po válce. Následovala *Cesta k polední /1947/* a *Vyprodáný čas /1949/*, pak přišlo nucené odmlčení. V šedesátých letech vydal sbírku *Mezi rybou a ptákem*, časopisecky publikoval několik povídek. V zahraničí se připomenul knížkou *Kříž a křídlo /1974/*.

ok

Max Bill • Kontinuita • 1947

Kontinuita Maxe Billa, vytvořená v letech 1946 až 1947, byla rok po dokončení zničena vandaly. Roku 1986 umělec plastiku nově realizoval.

Príspevky žijících autorů jsou uveřejňovány bez jejich souhlasu.
Redakční uzávěrka 6. srpna 1988